

Dicembre 2012. – http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Interviste/2012/12/20121211_LibertaDiCulto.htm?LANG=IT.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2014 р.

Пономаренко О. В., докторант, к.филол. н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ОСОБЕННОСТИ ЗАИМСТВОВАНИЙ В ДИПЛОМАТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (на материале итальянского языка)

В статье анализируется роль интерлингвальных и интердискурсивных заимствований в процессе становления дипломатического дискурса. Продемонстрирована его двухвекторный потенциал не только как дискурса-реципиента, но и как дискурса-донора элементов (в частности лексических) для других дискурсов.

Ключевые слова: дипломатический дискурс, заимствование.

Olga Ponomarenko, Doctoral Candidate, Cand.Phil.Sci., Associated Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

PARTICULARITIES OF THE BORROWING PROCESS IN THE DIPLOMATIC DISCOURSE (on the Material of the Italian Language)

The article deals with the role of interlingual and interdiscursive borrowings in the establishing process of diplomatic discourse. The author argues that it has two-level potential of a discourse-recipient and discourse-donor of elements (eg. lexical) for other discourses.

Keywords: diplomatic discourse, borrowinng.

УДК 811.111'373

Приблуда Л. М.
Київський національний лінгвістичний університет

ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ У МОВОТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Статтю присвячено дослідженню вторинної номінації у мовотворчості Володимира Лиса. Здійснено аналіз семантичних особливостей антропоморфних метафор, зокрема зооморфізмів, охарактеризовано роль метафори у творенні мовної картини світу письменника.

Ключові слова: вторинна номінація, метафора, антропоморфна метафора, номінація, оціночні конотації.

Вторинні найменування не є наслідком прямого відображення дійсності, їх семантику зумовлює значення вихідного слова. Призначення вторинної номінації влучно окреслила В. Н. Телія, яка наголосила на тому, що вона присутня скрізь, де відбулося переосмислення мовної сутності. О. О. Тараненко під вторинною номінацією розуміє надання об'єктові ще однієї назви з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою або як трансформацію попередньої назви об'єкта [10, с. 418].

Одним із компонентів формування вторинного номінативного змісту є метафора. У художній творчості талановитого сучасного письменника Володимира Лиса вона виступає важливим елементом утворення емоційного колориту. Зокрема, на позначення певних біологічних, фізіологічних та психологічних особливостей людини використовується антропоморфне метафоричне перенесення, серед якого важливе місце належить зооморфній метафорі. В. Крюкова наголошує на тому, що зооморфна метафора базується на зіставленні тварини та істоти або неістоти. Модулем при зіставленні виступає певне зооморфне уявлення, в основі якого лежить система асоціацій і конотацій, пов'язаних у свідомості мовців із певною твариною [4, с. 152]. У мовотворчості Володимира Лиса виокремлюємо такі найпродуктивніші типи перенесення метафоричних зооморфних одиниць:

1. Зовнішні характеристики людини, напр.: *бугай, кабан, мавпа*. Пор.: *Іван хмурить брови. Сутиться. Міркує. У нього є суперник. Льоську він добре знає. Такий здоровенний бугай з червоним носом* (“Іван і Чорна Пантера”) – зооморфна метафора вживається на позначення кремезного чоловіка; *...Ростік, то ж такий кобиляка, що любу поборе...* (“Іван і Чорна Пантера”) – йдеться про сильного чоловіка; *Ще коли бігла, у скронях застукало: Костя, її Костя знав, що з нею має зробити цей огидний кабан* (“Іван і Чорна Пантера”) – метафора позначає людину непривабливої зовнішності.

2. Вік людини, напр.: *старий пеньок, старий пес, зелений лейтенант*. Пор.: *Нападник тривожно попереzirалися, дали діду пару стусанів: чи не бреше старий пеньок?* (“Століття Якова”); – метафора вживається на позначення чоловіка похилого віку; – *Старий підлий шолудивий пес*, – *казала спересердя Таумі* (“Іван і Чорна Пантера”) – метафора вживаються на позначення старої некрасивої людини з низькими моральними категоріями; *“Щуриха”, жінка років за п'ятдесят, висушена, наче добре в'ялена тріска, все перекадала ті папірці* (“Іван і Чорна Пантера”) – мова йде про жінку у віці; – *Молчать! – взводний, лейтенант зелений, гаркнув. Ще й пальнув з пістолету угору* (“Століття Якова”) – йдеться про молодшу недосвідчену людину.

3. Внутрішні характеристики людини, напр.: *сорока, дурна звірина, божевільний хрич*. Пор.: – *Йди, сороко*, – *казав. Або ж рота на замок. І ключик сховай* (“Століття Якова”) – метафора позначає жінку, схильну до пліткарства; *Дурна звірина... Він переживає, хвилюється, бо тая сучка прийшла? А виходило, що так* (“Іван і Чорна Пантера”) – йдеться про нерозумного чоловіка; – *Божевільний хрич, я тебе на куски розріжу*, – *крича Ростислав. Ти здохнеш як пес...* (“Століття Якова”) – зооморфізм уживається на позначення людини із запальним характером.

4. Соціальні характеристики людини, напр.: *відома світська левиця, багата/вродлива жінка-тигриця, багата/впливова жінка-тигриця*. Пор.: *Вона знала про*

причину скрути Леонардіса – його вичавила, видушила, мов перезрілий лимон, одна із відомих світських левиць – Грета... (“Іван і Чорна Пантера”); Звідки загроза? Від самої Таумі Ремпбелл, цієї бісової вродливої і багатючої жінки-тигриці? (“Іван і Чорна Пантера”); ...ця “шоколадна тигриця” надто багата, а отже, й впливова... (“Іван і Чорна Пантера”) – зооморфні метафори вживаються на позначення жінки, яка має високий статус у суспільстві.

Фактичний матеріал засвідчує, що в художніх творах Володимира Лиса метафора вживається на позначення соціально-сексуальних характеристик осіб. Пор.: *Ніхто, окрім цієї проклятої тварини, яка вміла так її задовольняти, боксера Джиммі Мейсона, який ті кілька разів добряче віддубасив. Теж чорного* (“Іван і Чорна Пантера”). Також на позначення жінки легкої поведінки уживається антропоморфне метафоричне словосполучення *училка-підстилка*. Пор.: *...вулицею повз їхній будинок йде кудись ця забацина учила-підстилка* (“Іван і Чорна Пантера”).

Із наведених прикладів видно, що зооморфізми переважно мають негативні оціночні конотації, але самі назви тварин оцінок не містять. І. Харкавців наголошує на тому, що відповідні ознаки тварини, якщо вони відносяться до людини, майже завжди набувають оціночних смислів, приписуючи людині етичні, психічні та соціальні властивості, характеристики поведінки [9, с. 266]. Дослідниця підкреслює, що як допоміжна сутність у всіх концепціях метафори виділяється її назва в “буквальному” значенні. Очевидно, що подібність є початковим шляхом до метафоризації і встановлюється не тільки за значенням, але й за властивостями того, що позначає назва. Пор.: *Пантера-тигриця певна своєї величавої непереможної сили* (“Іван і Чорна Пантера”). Зоонім *пантера-тигриця* відображає стереотипне уявлення про сильно, впевнену в собі, вродливу жінку. Н. Арутюнова зазначає, що зрозуміти метафору – означає розгадати, які властивості об’єкта, що визначається в ній, і як вони підтримуються за допомогою асоціативного комплексу [1].

Мовотворчість Володимира Лиса засвідчує, що зооморфна лексика дає переважно оцінну характеристику. На думку Т. Сукаленко, зооморфізми також несуть на собі відображення національно-культурної асоціативної системи. Зооморфні образи впродовж свого існування віддзеркалювали світогляд та культуру певної епохи [8, с. 28]. О. Сліпушко зазначає: “Образи звірів, птахів, плазунів, комах, земноводних, риб відіграють у міфології, фольклорі, літературі, малярстві, емблематиці важливу роль символів, виступають репрезентантами неповторного суспільного і культурного світогляду людини у конкретні історичні епохи” [7, с. 11]. Пор.: – *Йди, сороко, – сказав. Або ж рота на замок. І ключик сховай* (“Століття Якова”) – зоонім *сорока* позначає жінку-пліткарку.

Таким чином, зооморфізми виступають продуктивним джерелом категорії оцінки зовнішнього вигляду об’єкта, моральних якостей, соціальних характеристик.

Емоційний колорит художньої прози Володимира Лиса особливо виразно постає за допомогою використання такого семантико-стилістичного засобу як перифраза. Вона розкриває світосприйняття не тільки автора, а й читача, їхню оцінку об’єктивної дійсності. Перифрастичні вирази у мовотворчості письменника виконують функцію заміщення первинної назви предмета, явища, дії і несуть суб’єктивну оцінку особи, об’єкта чи ситуації.

Появу перифрази стимулюють позамовні чинники і зумовлюють ситуативні перенесення назви за суміжністю чи подібністю бажанням мовця через евфемістичні причини або з необхідністю уникнути тавтології дати зображуваному явищу певну емоційну оцінку. Пор.: – *Ти не падатимеш, синку? – мама аж встала з ліжка. – Мо’, чорна болєзня приступає, то приляж* (“Іван і Чорна Пантера”) – перифраза вживається на позначення епілепсії; *Тут щось інше, скажемо так, нетрадиційне. – Підступи конкурентів серед моделей чи акул модельного бізнесу, отже, малоймовірно? – ститала Таумі?* (“Іван і Чорна Пантера”) – йдеться про досвідчених фахівців у модельній справі; *Вона користувалася завжди “зеленим коридором” і жодному митнику не спало на думку зупинити і перевірити, що ж несе ця красуня* (“Іван і Чорна Пантера”) – перифраза позначає форму проходження митного контролю; *І якось наче спогорда подивився. Наче то не він, Яків, першим з його жінки росу збив, та ще й не раз, а він у Якова скарб абоцо забрав* (“Століття Якова”) – перифраза вживається на позначення позбавлення дівчини цноти; *Я тетерка, Ясику, заміжня жінка. Заміжня, Ясику. Дві медові ночі вже мала. Не віриш? Тимко мій вельми гарячий чоловік...* (“Століття Якова”) – йдеться про шлюбні стосунки.

Характерною ознакою перифрастичних одиниць художньої прози Володимира Лиса є їх здатність вступати у синонімічні зв'язки зі словом чи словосполученням, що забезпечує поряд із традиційними введення нових елементів характеристики. Із цим пов'язане явище евфемізації, зумовлене прагненням уникнути тих лексем, які занадто експресивні та викликають негативні емоції чи асоціації. Це явище виконує функцію своєрідної нейтралізації контексту. Пор.: *Зі старою каргою я ще всію привітатися. Налівай-но лішке, Іванку, рештки вина* (“Іван і Чорна Пантера”); *Довго лежав наліп-притомним. Падав на бік, зводився на лікті, зновка падав. Кликав смерть і знав, що не докличеться, а якщо й прителюються стара карга, то днів за два-три* (“Століття Якова”); *Дорога дівчинко! Пишу тобі, що ми вже не побачимося. Стара сухорлява сива леді постукала у мої двері й просить йти за собою* (“Іван і Чорна Пантера”) Отже, із наведених прикладів ми можемо зробити висновок, що в мовотворчості Володимира Лиса перифраза слугує яскравим стилістичним засобом увиразнення дійсності.

Отже для мовотворчості Володимира Лиса характерне активне використання вторинної номінації, яка є яскравим зображувальним явищем. Антропоморфна метафора у художньому мовленні письменника вживається на позначення рис характеру людини, характеристик поведінки, певних біологічних, фізіологічних, психологічних властивостей та виступають продуктивним джерелом оцінки. Перифрастичні одиниці виконують функцію заміщення первинної назви предмета, явища, дії і передають суб'єктивну оцінку особи, об'єкта чи ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Функциональные типы языковой метафоры / Н. Д. Арутюнова. // Изв. АН СССР. Сер. лит. и языка. – Т.37. – №4. – 1978. – С. 54-62.
2. Дяченко Н. М. Вторинна номінація крізь призму діалектологічних студій / Н. М. Дяченко // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – С. 202 – 206.

3. Кобилянський І. Ю. Перифраза як засіб емоційно-образного висловлення думки // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 1. – С. 51-55.
4. Крюкова В. Научно-популярный текст: архитектоника, терминология, образные средства / В. Ф. Крюкова. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. – 204 с.
5. Регушевський Є. С. Перифрази в українській мові / Є. С. Регушевський // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 4. – С. 41-42.
6. Складаревская Г. Н. Метафора в системе языка / Галина Николаевна Складаревская. – СПб.: “Наука”, 1993. – 146 с.
7. Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій / О. Сліпушко. – К.: Дніпро, 2011. – 144 с.
8. Сукаленко Т. Метафора як засіб вербалізації гендерних стереотипів // Мова і суспільство. – 2011. – Вип. 2. – С. 23-32.
9. Харкавців І. Р. Антропоморфна метафора в системі мовної образності (на матеріалі англійської мови) / І. Р. Харкавців // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 14 (273). – Ч. II. – С. 264-269.
10. Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.] – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Стаття надійшла до редакції 22 жовтня 2014 р.

Приблуда Л. М.

Киевский национальный лингвистический университет

ВТОРИЧНАЯ НОМИНАЦИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ВЛАДИМИРА ЛИСА

Статья посвящена исследованию вторичной номинации в творчестве Владимира Лиса. В этой статье осуществлен анализ семантических особенностей антропоморфных метафор, в частности зооморфизмов, охарактеризована роль метафоры в создании языковой картины мира писателя.

Ключевые слова: вторичная номинация, метафора, антропоморфная метафора, номинация, оценочная коннотация.

Prybluda L. M.

Kyiv National Linguistic University

SECONDARY NOMINATION IN THE WORKS BY VLADIMIR LYS

The article devoted to the functioning of the secondary nominations in the poetry of Vladimir Lys. This article analyzes the semantic features of anthropomorphic metaphors, including zoomorfizms, described the role of metaphor in the creation of writer's linguistic picture of the world.

Keywords: secondary nomination, metaphor, anthropomorphic metaphor, nomination, evaluation connotation.